

2. Михнева С. Г. Интеллектуализация экономики: инновационное производство и человеческий капитал [Электронный ресурс] / С. Г. Михнева // Инновации. – 2003. – № 1. – Режим доступа : <<http://stra.teg.ru/lenta/innovation/514>>.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://ukrstat.gov.ua>>.
4. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки [Електронний ресурс] / Л. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – Режим доступу : <<http://www.personal.in.ua/article.php?ida=399>>.
5. OECD Science, Technology and Industry Outlook 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inovacao.unicamp.br/report/news_OECD_Science-Technology-Industry110207.pdf>.
6. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011: Innovation and Growth in Knowledge Economies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-2011_sti_scoreboard-2011-en>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.
© О.В. Шкурупій, Н.Г. Базавлук, 2012

УДК 339.543.624(477)

А.В. Янчев, канд. екон. наук
О.І. Печенка, ст. викл.
М.В. Андрійченко, студ.

СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто питання щодо передумов створення зони вільної торгівлі, проаналізовано перспективи, переваги та заходи, які має здійснити Україна для забезпечення сприятливих умов ЗВТ із Європейським Союзом для реалізації стратегічних цілей у двосторонньому торговельно-економічному співробітництві.

Рассмотрен вопрос относительно предпосылок создания зоны свободной торговли, проанализированы перспективы, преимущества и меры, которые должна осуществить Украина для обеспечения благоприятных условий ЗСТ с Европейским Союзом для реализации стратегических целей в двустороннем торгово-экономическом сотрудничестве.

Positive questions concerning the establishment of a free trade area analysis perspective, the benefits and activities to be carried out Ukraine to ensure favorable conditions for an FTA with the European Union for the implementation of strategic objectives in bilateral trade and economic cooperation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасній економіці базовим документом, що визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною та ЄС, була Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС). Проте, в лютому 2008 р. термін дії Угоди закінчився, оскільки вона була підписана в червні 1994 р., а набула чинності 1 березня 1998 р. строком на 10 років. 2011 року виповнюється три роки відтоді, як ЄС та Україна почали переговори про створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

Формування спільного економічного простору України та ЄС у межах поступової економічної інтеграції до спільного Європейського ринку необхідно здійснювати шляхом поетапної реалізації чотирьох свобод – вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Майбутнє зони вільної торгівлі (ЗВТ) спрямовуватиметься на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції, до якої будуть готові сторони, та не матиме аналогів з попередньої практики Євросоюзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спеціалістами з державного управління розглядалися економічні аспекти інтеграції України до Європейського Союзу. Так, З. Варналія досліджувала шляхи вдосконалення податкової політики в умовах євроінтеграції, О. Власюк – державний механізм монетарної політики України в контексті європейської інтеграції, А. Гальчинський – державне управління процесами адаптації податкової системи України до вимог Європейського Союзу, В. Денисов, О. Кібенко, В. Козик, О. Рогач, В. Рокоч, А. Румянцев, Л. Луць, Є. Савельєв звертали увагу на вирішення соціальних і гуманітарних питань європейської інтеграції нашої держави. Разом з тим виникають специфічні проблеми, пов'язані з окремими напрямками та проблемами, що потребують вчасного та комплексного вирішення.

Мета та завдання статті. Метою та завданням статті є визначення правових засобів і механізмів, що забезпечують створення та функціонування зони вільної торгівлі, а також визначення передумов, наслідків та перспектив створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливість створення зон вільної торгівлі (ЗВТ) передбачена ЄС в Угодах про партнерство та співробітництво (УПС) з окремими країнами СНД, планується розширення принципів вільної торгівлі в межах Угод про економічне партнерство. У посланні Європейської Комісії «Глобальна Європа: конкуруючи у світі» визначено головні підходи до створення нової генерації зон вільної торгівлі ЄС. При цьому лібералізація торгівлі як на Єдиному внутрішньому ринку ЄС, так і розширення доступу до ринків третіх країн розглядається як важливе джерело підвищення продуктивності праці, економічного зростання, створення робочих місць, отже, посилення конкурентоспроможності національних економік країн Євросоюзу. Для цього ЄС сформулював основні критерії для потенційних угод про вільну торгівлю.

Першими двома критеріями є потенціал ринку партнера (розміри національних економік і темпи зростання) та рівень тарифних і нетарифних обмежень імпорту з ЄС. Із цього погляду ЄС як пріоритетні трактує країни АСЕАН, Меркосур, а також Південну Корею, оскільки вони поєднують високий рівень протекціонізму зі значним потенціалом розвитку внутрішніх ринків. Крім того, ці країни є вельми активними в процесах створення зон вільної торгівлі з іншими центрами світової економіки, тому (за умови збереження високих торговельних бар'єрів з відповідними країнами та блоками) ЄС ризикує частково втратити відповідні ринки, як це було з мексиканським ринком після створення НАФТА.

До іншої групи пріоритетних країн належать Індія, Китай, Росія, країни-учасниці GCC (Рада співробітництва країн Перської затоки, до якої входять Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати). Україна також стає поступово одним із важливих торговельних партнерів ЄС [2].

Третій критерій вибору зон вільної торгівлі визначається доступом до ресурсів (енергоносіїв, сільгоспсировини, руди металів, металобрухту) разом із необхідністю гарантування відповідного постачання та економічним впливом на ринок ЄС.

Четвертий критерій участі ЄС у нових зонах вільної торгівлі охоплює політичні аспекти, зокрема, права людини, демократичні цінності, регіональний вплив держав, дотримання ключових багатосторонніх інструментів у стратегії безпеки ЄС.

Зрештою, п'ятий критерій визначається ризиком ерозії преференційного доступу на спільний ринок країн-сусідів і країн, що розвиваються. Із цього погляду країни, які не мають угоди про вільну

торгівлю з ЄС, більш дискримінуються порівняно з країнами, що мають вільніший доступ на ринок ЄС [6].

Таким чином, за умов початку переговорів із ЄС Україні, поряд із головними закономірностями розвитку зон вільної торгівлі у світовій економіці загалом, треба враховувати особливості комунітарної зовнішньоекономічної політики Європейського Союзу.

За першим критерієм Україна є достатньо перспективним партнером ЄС для створення ЗВТ. Вона має значний потенціал зростання внутрішнього ринку, стабільні та порівняно високі темпи економічного розвитку впродовж останніх років, уже ввійшла до 25 основних торговельних партнерів Союзу. Так, у 2010 р. на Україну припадало 1,3% експорту та 1% імпорту ЄС. За загальним обсягом зовнішньоторговельного обігу Україна займає 25 місце серед торговельних партнерів ЄС. У 2010 р. експорт України до ЄС склав 11322 млн євро, імпорт – 17338 млн євро (негативне сальдо 6016 млн євро). Разом із тим, у 2008-2011 рр. у взаємній торгівлі спостерігаються окремі негативні тенденції. По-перше, суттєво скоротився загальний товарообіг. По-друге, знизилася частка ЄС у зовнішній торгівлі України. По-третє, ЄС швидше втрачав позиції на українських ринках, ніж Україна на ринках ЄС.

За другим критерієм Україна також сьогодні є перспективним партнером для створення ЗВТ. Економіка як України, так і ЄС достатньо відкрита (табл. 1).

Таблиця 1 – Середні імпорتنі тарифи ЄС та України за 2011 рік [7]

Країна	Усі товари	
	Середня ставка тарифу	Середньозважена ставка тарифу
Україна	7,6	3,9
ЄС	1,8	1,7

Зі вступом України до СОТ частину обмежень протягом п'яти років буде усунено. Проте, з огляду на існування значних тарифних і нетарифних бар'єрів (експортні мита, імпорتنі квоти, різні стандарти якості, складнощі митного оформлення тощо) на шляху європейських товарів на український ринок, створення ЗВТ залишатиметься актуальним як для ЄС, так і для України.

У доповіді Секретаріату СОТ «Огляд торговельної політики ЄС» згадується 14 основних проблем у розвитку торговельної політики

Євросоюзу, що викликають стурбованість за чималу кількість бар'єрів, які перешкоджають розвиткові світової торгівлі в цілому. Зокрема, це додаткові вимоги щодо імпорتنних товарів із погляду захисту здоров'я людей, інтересів споживача, підтримки безпеки, охорони довкілля.

Підкреслюється суперечливий вплив сільськогосподарської політики Союзу на міжнародну торгівлю, її негативні наслідки для прогресу цієї галузі в країнах, що розвиваються. Тому схвалюється перегляд такої політики, зокрема у сферах виробництва цукру та молочної продукції [1].

Сучасна структура взаємної торгівлі України з ЄС визначає також важливість створення ЗВТ із точки зору третього критерію. Початок переговорів між Україною та ЄС про створення зони вільної торгівлі збігся в часі зі світовою фінансово-економічною кризою. Фінансово-економічна криза розпочалася наприкінці 2008 р. і призвела до глобальної рецесії 2009 р., результатом якої став найбільший спад у світовій торгівлі за період із моменту рецесії світової економіки 1929-1933 рр. У 2009 р. зафіксоване скорочення вартісних обсягів торгівлі порівняно з 2008 р. (12,2%), що значно перевищило найбільший показник скорочення порівняно з попереднім роком за останні півстоліття (7,3% у 1975 р. порівняно з попереднім роком). Початок 2010 р. характеризується пожвавленням світової економіки, проте, з усіх країн СНД найбільший економічний спад зафіксовано у Вірменії та Україні.

Крім того, під час світової фінансово-економічної кризи найгірші показники динаміки торгівлі продемонстрував Європейський Союз, адже особливістю торгівлі в ЄС було те, що торгівля ЄС з іншими країнами розвивалася значно динамічніше, ніж торгівля між членами ЄС. Наприклад, у другому кварталі 2010 р. порівняно з першим кварталом 2011 року внутрішній експорт і імпорт між країнами скоротилися на 2%. Під час світової фінансово-економічної кризи для України та Європи торгівля – це не проблема, а складова частина вирішення проблем, адже вона може створити робочі місця та стимулювати зростання. На період переговорів між Україною та ЄС можна говорити про те, що Євросоюз для України є найбільшим торговельним партнером.

Так, у 2009 р. на ЄС припадало 29,3% всього українського товарообігу, а, наприклад, з Російською Федерацією – 25,4%. Український експорт до ЄС складала переважно «первинні продукти» – сільськогосподарська продукція, сталь, хімія та енергія. До України ЄС продає, у першу чергу транспортне обладнання, продукцію машинобудування, одяг і текстиль. При цьому слід наголосити, що для ЄС Україна як торговельний партнер не має

надто великого значення, адже торгівля з нашої країною становить усього 0,9% від загального обсягу. Більше того, значний спад торгівлі між Україною та ЄС відбувся кризового 2009 р. Так, імпорт із України до ЄС зменшився на 45,8% порівняно з попереднім роком, а експорт ЄС до України – на 44,6%. І хоча, починаючи з 2010 р., відбувається поновлення обсягів торгівлі між ЄС та Україною, проте, навіть показники докризових років та періоду початків переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС не можна вважати потенційно найбільш високими для обох сторін.

За дослідженням «Аналізу перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди», засвідчується перевага позитивних економічних ефектів для обох сторін. Найцікавіші результати цього дослідження наведено в таблиці 2.

Умови укладення поглибленої Угоди про вільну торгівлю, яка передбачає найбільшу інтеграцію, у довгостроковій перспективі можна досягти позитивних змін у добробуті населення в усіх визначених секторах. Вони складатимуть 5,285% для України, на відміну від ЄС, – там лише 0,011%.

Таблиця 2 – Основні економічні ефекти зони вільної торгівлі України та ЄС за 2011 рік [5]

Змінна величина	Україна	ЄС
Розширена ЗВТ (короткострокова перспектива)		
Добробут (зміна, %)	2,261	0,007
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,06	8,526
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (зміна, %)	2,496	0,009
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (зміна, %)	3,066	0,009
Розширена ЗВТ (довгострокова перспектива)		
Добробут (% зміна)	5,285	0,011
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,061	8,527
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (зміна, %)	4,355	0,009
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (зміна, %)	4,970	0,008
Обмежена ЗВТ (короткострокова перспектива)		
Добробут (зміна, %)	3,295	0,009
Дохід (фактори виробництва та податки, млрд дол. США)	0,06	8,527
Заробітна платня кваліфікованої робочої сили (зміна, %)	2,817	0,006
Заробітна платня некваліфікованої робочої сили (зміна, %)	3,093	0,005

Спостерігається значне зростання фактичної заробітної платні як кваліфікованої, так і некваліфікованої робочої сили в Україні та ЄС. За 2011 рік порівняно з 2010 роком відповідне зростання складатиме в довгостроковій перспективі 4,355% для кваліфікованої та 4,970% для некваліфікованої робочої сили та 2,817 і 3,093%, відповідно, у короткостроковій перспективі.

Щодо транспортного устаткування в Україні за 2010 та 2011 роки спостерігається зменшення цін на 10,8 та 10,9%, відповідно.

Також слід зазначити, що загальний макроекономічний аналіз свідчить про більш адекватне зростання заробітної платні некваліфікованої робочої сили порівняно з такою в кваліфікованих кадрах. Зрозуміло, що суттєве обмеження доступу української сільськогосподарської продукції на внутрішній ринок ЄС значним чином зменшить позитивні ефекти для економіки України в цілому. Необхідно зауважити, що вигоди для ЄС будуть досить незначними через асиметричність економічних відносин: на Україну припадає дуже мала частка торгівлі ЄС (у 2010 р. вона становила 0,7% імпорту та 1,2% загального експорту товарів ЄС). Ефект від ЗВТ для України буде сильнішим, хоча, можливо, і не одразу відчутним для всієї економіки. Заходи для досягнення добробуту будуть зумовлені скасуванням субсидій, відкриттям місцевих ринків та зниженням тарифів. Істотно більший ефект спостерігатиметься лише в разі глибшої інтеграції між ЄС та Україною [4].

Як зазначено в проекті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, метою створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є формування спільного економічного простору України та ЄС у рамках поступової економічної інтеграції до спільного Європейського ринку шляхом поетапної реалізації чотирьох свобод – вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Виділяють декілька передумов для вступу України до ЄС.

По-перше, ЄС виявляє зацікавленість в зміцненні, збільшенні обсягів та прозорості торговельно-економічних відносин. Після вступу України до СОТ, ЄС розпочато переговори з Україною щодо створення Зони вільної торгівлі Україна – ЄС. Адже ЄС надає можливість додатково надати Україні офіційні зобов'язання щодо зняття всіх експортних обмежень для Євросоюзу. Євросоюз передбачає, що Україна також усуне всі обмеження свободи транзиту енергоносіїв. Такі кроки з боку України є певними намірами майбутнього створення ЗВТ між Україною та ЄС. Питання створення ЗВТ є важливим пунктом майбутньої Посиленої угоди Україна – ЄС, яка має замінити Угоду про партнерство і співробітництво. Виходячи з того, що для України більш вигідним форматом вільної торгівлі з ЄС є

ЗВТ, доцільною є спроба з боку України актуалізувати в процесі підготовки проекту Посиленої угоди Україна – ЄС проблематику окреслення перспектив створення ЗВТ. Саме вона передбачає скасування тарифів для всіх видів товарів (не лише промислових); лібералізацію з певними перехідними періодами руху послуг, капіталу, робочої сили; гармонізацію технічного законодавства для зняття технічних бар'єрів; регулювання таких сфер державної політики, як конкурентна політика та корпоративне управління; покращення бізнес-клімату з подальшим збільшенням обсягу інвестицій [3].

По-друге, статистичні дані свідчать про те, що, починаючи з 2008 року (після першого етапу економічної конвергенції «ЄС-25» та внаслідок покращення бізнес-клімату в Україні), збільшується обсяг торгівлі та інвестицій ЄС в українську економіку. Також, виходячи з об'єктивних обставин розвитку відносин Україна – ЄС, варто відзначити, що пріоритетним аспектом цих відносин виступає економічне співробітництво та транзит енергоресурсів (спостереження доводять, що ЄС передбачає те, що Україна й надалі буде відповідальним і політично солідарним із ЄС транзитником енергоресурсів, а також дотримуватиметься положень Енергетичної Хартії ЄС) [4].

Висновки. По-перше, угода про зону вільної торгівлі позитивно вплине як на економіку України, так і ЄС, проте, більші позитивні ефекти матиме Україна за показниками економічного добробуту, зростання заробітної платні. Але суттєве обмеження доступу української сільськогосподарської продукції на внутрішній ринок ЄС відповідно зменшить обсяги позитивних ефектів для економіки України в цілому.

По-друге, більші позитивні результати як для України, так і для ЄС, очікуються від реалізації саме розширеної угоди про зону вільної торгівлі в коротко- і довгостроковій перспективі одночасно з регуляторним зближенням.

По-третє, досягнення цих ефектів залежить, в основному, від здатності саме української сторони адаптуватися до нових умов торгівлі з ЄС. Причому практична реалізація переваг від створення ЗВТ залежатиме від усіх діячів українського ринку – уряду, виробників, експортерів, імпортерів, споживачів.

По-четверте, у короткотерміновій перспективі як розширена, так і обмежена ЗВТ України з ЄС веде до збереження нераціональної (сировинної) структури експорту України до ЄС. Україна матиме шанси радикально змінити структуру експорту в середньо- та довгостроковій перспективі в бік галузей із більшою доданою вартістю.

По-п'яте, реалізувавши угоду про ЗВТ, ЄС намагатиметься отримати вільний доступ на доволі перспективний для себе ринок України швидше за інші розвинені держави, суттєво послабивши їхні позиції.

По-шосте, майбутня поглиблена угода про вільну торгівлю між Україною та ЄС формуватиме основи інтеграції української економіки до Єдиного внутрішнього ринку Європейського Союзу шляхом усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, знань, робочої сили та регуляторної конвергенції на основі співробітництва.

Список літератури

1. Збільшення рівня відкритості національної економіки для зовнішньої торгівлі та інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.un.kiev.ua>>.

2. Лисяков А. Г. Передумови підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС / А. Г. Лисяков, І. А. Березовська // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2010. – № 42. – С. 157–162.

3. Литвин В. М. Економічні аспекти ролі України у формуванні Європи сьогодні та Європи майбутнього [Електронний ресурс] / В. М. Литвин // Стратегічна панорама. – 2011. – № 1–2 // Режим доступу : <<http://www.niisp.gov.ua>>.

4. Створення зони вільної торгівлі та її наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.old.europexxi.kiev.ua/>>.

5. Шнирков О. І. Торговля з ЄС: структурні бар'єри / О. І. Шнирков // Урядовий кур'єр. – 2010. – 6 грудня (№ 232). – С. 5.

6. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.kmu.gov.ua>>.

7. Угода про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом: інвестиційний клімат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.icps.com.ua>>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© А.В. Янчев, О.І. Печенка, М.В. Андрійченко, 2012

УДК 331.522.4

Н.І. Єсінова, канд. техн. наук, проф.

Н.В. Літвінова, студ.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В АДАПТАЦІЇ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Розглянуто проблеми працевлаштування молодих фахівців на ринку праці та встановлено, що протягом останніх років Україна зробила багато для формування і реалізації нової державної молодіжної політики.